Literatura Opavska

v letech 1990–2023

Libor Martinek

Libor Martinek

Literatura Opavska v letech 1990–2023

ISBN 978-80-88463-59-7 (pdf)
ISBN 978-80-88463-60-3 (ePub)
ISBN 978-80-88463-61-0 (mobi)

Obsah

Abstrakt 5
Úvodem 8
1. Křesťansko-humanisticky orientovaná literární tvorba 10
2. Básnířky a prozaičky z Opavska 16
2.1 Osobnost a tvorba Ireny Šťastné 21
2.2. Prozaička a badatelka Eva Tvrdá 49
2.3 Autorky píšící v hlučínském nářečí 52
3. Básníci, prozaici a dramatici z Opavska a tzv. Prajzské republiky 55
3.1 Odraz česko-německých vztahů v literatuře Opavska 64
3.1.1 Josef Urban – cestovatel (dobrodruh), spisovatel, scénárista a filmař 67
4. K literárnímu životu na začátku nového milénia 75
4.1 Autoři částečně spojení s nakladatelstvím Perplex 77
4.1.1 Spisovatel, cestovatel a lingvista Miroslav Černý 80
5. Literární současnost 103
5.1 Básník mladší střední generace Ondřej Hložek 104
Shrnutí 130
LITERATURA 131
SUMMARY 147
Z lektorských posudků (*Vladimír Novotný*, *Martin Pilař*) 148

Abstrakt

Případová studie *Literatura Opavska v letech 1990–2023* spadá do oblasti nového (kulturního) regionalismu[1] (a jeho projevů ve sféře literatury, především beletrie – krásné literatury). Ačkoli sledujeme literaturu v oblasti Opavska,[2] není možné text chápat ani jako mapování vysloveně regionální literatury, která je v současnosti rozuměna jako forma rozvoje národní literatury, jež je obohacena o regionální zkušenost. Regionální hodnotu nelze přisuzovat autorům, kteří v určitém kraji pouze žili nebo z něj pocházeli, ale postrádali elementární umělecký talent. V této souvislosti literární historiografie zmiňuje fakt, že hranice mezi celonárodní a regionální literaturou není dána tematicky nebo geograficky, ale uměleckou hodnotou, která oslovuje univerzálního čtenáře.

Nezkoumáme zásadně ani regionální tradice, i když na některé její prvky upozorňujeme, neboť spojitost mechanismů vnímání a působení literárních tradic s fikčními světy literárních děl a jejich topikou jsou zcela průkazné. Literární tradici nepovažujeme za jedinou vyšší významovou entitu, která spojuje různé subjekty literárního systému a vede k určitému vytváření a v zásadě podobnému chápání dobových paradigmat. Další významnou entitou mohou být totiž znaky napomáhající sebeidentifikaci regionální společnosti. Museli jsme si proto v úvodu naší práce položit zásadní otázku, kdy se z literárněvědného hlediska regionální topografie mění v estetickou topologii, jinak řečeno: v soustavu hodnot? Bylo třeba vyřešit vztah mezi topografií a topologií, vždyť mnohé ze spisovatelů, které v práci uvádíme, za regionální spisovatele vůbec považovat nelze a jejich zařazení je dáno rámcem výzkumu – jsou spisovatelé, kteří se v regionu narodili a pak žili, případně žili a pak se odstěhovali, nebo nenarodili, nevyrůstali v něm, ale přistěhovali se do něj, žijí v něm trvale či po určitou dobu a jejich dílo topologické prvky buď obsahuje, a to natolik významně, že stojí o nich přemýšlet, nebo vůbec ne. Existují rovněž dystopické žánry fantastiky, v nichž bychom nějakou vazbu k regionu marně hledali, neboť jde o zcela jiné sémiotické vesmíry s vlastní topikou a tak bychom mohli pokračovat.

Naše práce není ani klasickou literárněvědnou (literárněhistorickou, literárněkritickou) studií, jelikož je první syntézou literárního dění v regionu, a to během zásadně krátkého úseku let 1990 až 2023. Nicméně taková literárněhistorická syntéza bude jistě potřebná a po sběru

[1] Nezabýváme se projevy ekonomického regionalismu nebo regionalismy jiného typu. Pečlivě a pozorně sledujeme projevy nového regionalismu v literárních výzkumech v Polsku, která jsou věnována vztahům mezi centrem a periferiemi, otázkám identity, podobám přítomnosti historie a paměti v regionální literatuře. Řešitelé takových projektů použili moderní metodiky a nové „jazyky“ pro popis regionální literatury, sáhli po orientacích vznikajících v rámci tzv. prostorového a kulturního obratu teorie literatury Hlavním výsledkem prováděných výzkumů je rekonfigurace oblasti regionální literární vědy, včetně změny perspektiv, metod a výzkumných nástrojů. Dosáhlo se zvýšení znalostí o regionální tvořivosti a regionálních jevech v literatuře a lepší znalosti literatury obecně, nově viděné ve světle části literárněvědné vědy, jakou je regionalistka. Dodatečným efektem je připravení půdy pro integrovaný interdisciplinární a transdisciplinární výzkum, včetně regionální komparatistiky jako oboru integrujícího tento výzkum do oblasti literární vědy, otevření nových výzkumných obzorů důležitých nejen ve vědecké, ale i společenské dimenzi, protože výzkumná oblast regionalismu se ukázala jako oblast zaměřená na klíčové současné problémy, jako je vztah globálního a lokálního, migrace, multi- a transkulturalismu, široce chápaného pohraničí atd. Srov.: „Regionalizm w badaniach literackich: tradycja i nowe orientacje“ – podsumowanie projektu [https://biuletynpolonistyczny.pl/media/projects/files/2017/5/Nowy_regionalizm_w_badaniach_literackich.pdf; 16. 7. 2023]. Dlužno dodat, že rovněž autor této práce spolupracuje s řešiteli tohoto projektu nebo významnými polskými regionalisty („významný regionalista“ alespoň v polském literárněvědném diskursu není žádný protimluv, když se na regionalistická bádání nesnižují žádné parametry hodnocení ve srovnání s jevy celonárodními, což ostatně platí mj. i pro slovenský teoretický diskurs, jemuž vděčíme za nové přístupy v metodologii výzkumu), mj. s prof. Zbigniewem Chojnowským z Olštýnu, dr. Karolinou Pospiszil z Katovic atp.

[2] Opavskem zde primárně rozumíme politický okres Opava. Reflektujeme zde také autory, kteří v regionu nějakou dobu působili, zanechali zde výraznou literární stopu a mnohdy se k němu ve své tvorbě tak či onak vraceli nebo stále vracejí.

dat, a to nejen historiografických, mj. literárního života[3] a aktivit spjatých s lokalitou Opavska,[4] ale také komunikačně-recepčních (mj. literární kritika jako první instance recepce), které poslouží k lepší axiologické orientaci v materiálu výzkumu, bude možné v tématu pokračovat na vyšší úrovni syntézy.

Nás jako badatele přitahuje k regionální tvorbě snaha objasnit dosud málo známá fakta, úsilí přispět k řešení obecnějšího problému místního ukotvení literatury, úlohy společenských (historických, politických) podmínek kulturní lokality, které často determinovaly a stále určují estetické cítění spisovatelů, nakladatelů, čtenářů, badatelů a aktuální kritiky.

Nepovažujeme tedy za regionální všechno, co v dané oblasti jako literatura vzniklo a vzniká a je nějakým způsobem distribuováno. Neřadíme v žádném případě mezi místní spisovatele každého, kdo v námi zkoumané lokalitě žil a své sepětí s místem v textech tematizoval. (A nečinili jsme tak nikdy, což podtrhujeme, navzdory různým rádoby kritikům, kteří se s našimi dosavadními výzkumy ani neseznámili, maximálně s jejími tituly na internetu, dokonce ignorovali naši zásadní práci k teorii regionalismu, regionalistiky a regionálních literatur, tedy monografii *Region, regionalismus a regionální literatura*, Opava: Slezská univerzita, 2007.) Literaturu chápeme zcela a výhradně z hlediska zvláštní povahy umělecké výpovědi, tedy estetického hodnocení světa, které nelze redukovat podle sociologických vzorců nebo *ad hoc* pro účely jedině účelové a k tomu účelu zpracované výstavy v literárním muzeu s katalogem jakýchsi neúplných komentářů (nemáme zde na mysli nic konkrétního, ani výstavu, ani publikaci, je to míněno veskrze obecně).

Naše přítomná práce (jako případová studie) v podobě e-knihy je svým žánrovým zaměřením recepčně nenáročným literárním kompendiem, které může vhodným způsobem posloužit zájemcům o tuto oblast Slezska a severní Moravy, a to jak uvnitř (školy instituce, organizace atp.), tak vně (redakce časopisů, nakladatelství a další jednotky literárního provozu) a také je svědectvím toho, že literární život v regionu se rozvíjí (bez zvláštního ohledu na skutečnost jeho postavení na periferii) poměrně zajímavým a dynamickým způsobem (také díky kulturním a vzdělávacím institucím). Jde o doklad teze, že z hlediska vztahu centrum – periferie může obohacovat střed a jeho kulturu také region a jeho písemnictví o některé významné podněty, ale i hodnoty.

Zároveň by tato práce měla posloužit jako bariéra proti zbytečné předsudečnosti, ostatně často ani nevycházející z centra, ale z jistého, poměrně blízkého, avšak z hlediska tradic a hodnot zcela jinak utvářeného regionu, stále však situovaného v prostoru severní Moravy a Slezska.

Pokud jde o strukturu naší práce, ta velmi přirozeně vyplynula z mnohaletého výzkumu lokálního písemnictví Opavska[5] (i mimo něj v různých typech nadregionálních i

[3] „Literární život“ tvoří vztah mezi estetickým vyvážením a přeskupováním mimoestetických významů a institucionálním – hospodářským, právním, organizačním – distribuováním a propagováním významů vázaných na literární díla.“ Ano, „teprve se zřetelem k této povaze literárního života si otevíráme cestu i k pochopení literárních regionů“ (Poslední, Petr. *Měřítka souvislostí. Česká a polská literární kultura po roce 1945*. Praha: Euroslavica, 2000, s. 120).

[4] Pochopitelně i s přesahy, kde to materiál vyžaduje jak v národní literatuře, včetně specifických komunikačních okruhů, jako jsou česko-německé, česko-německo-židovské relace, tak v nadnárodních vztazích, reprezentovaných mj. česko-polskými vazbami, přičemž nelze zapomínat i na další oblasti šíře chápané komparatistiky, mj. na vztahy mezi uměními – mezi literaturou a výtvarným uměním, literaturou a hudbou.

[5] Martinek, Libor. Hodnoty, které trvají. Poznámky k literární tradici Opavska. In: *Literatura určená k likvidaci II*. (Sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 8. – 9. 11. 2004.) Red. Vlastimil Válek. Brno: Obec spisovatelů, 2006, s. 91–100; Současná literatura Opavska psaná ženami, *Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy*, 2012, č. 1, s. 31–35; s Petrem Hanouskem: „Slezské slunko“. Literatura na Opavsku v letech 1990–2003. In: *Studia i szkice slawistyczne*, sv. 6. Opole: Uniwersytet Opolski, 2005, s. 107–124; „Slezské slunko“. Literatura na ziemi opawskiej 1990–2003. In: *Almanach Prowincjonalny*, 2005, č. 2, 1. část. Přel. Jacek Molęda. Racibórz: Raciborskie Centrum Kultury, s. 125–129.

transhraničních přesahů), dokonce dílčího přispění jejího autora v rámci literárního života a literární komunikace,[6] ale i vědecko-pedagogického působení. Kombinuje literárněhistorický přístup (tradice, generace, gender, literární skupiny nebo – v našem případě – spíše volná sdružení autorů, například kolem nakladatelství nebo kulturní organizace či instituce) s pojetím literárněkritickým (recepčním, interpretačním, axiologickým). Snažili jsme se o čtivost a přehlednost tohoto kompendia, jež je pojato tak, aby vyhovovalo širokým vrstvám čtenářů.

[6] Přednášky „Současná literární scéna Opavska“ pro Univerzitu třetího věku na Slezské univerzitě v Opavě, 22. 10. 2009; „Literatura na Opavsku v letech 1990–2010“ pro knihovníky města Opavy v Knihovně P. Bezruče v Opavě dne 30. 3. 2011; „Mladí autoři Opavska“, Městská knihovna Vítkov, 19. 4. 2012; „Společné opavsko-ratibořské literární workshopy“ na konferenci „Ludzie na granicy. Społeczne, handlowe, kulturalne, sportowe i turystyczne kontakty“, Ratiboř – Opava, 27. 6. 2014; „Současná literatura Opavska“, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 21. 6. 2023.

Úvodem

Umělecké dílo je reflexí na určitý podnět, k nimž může patřit i „duch místa“ nebo jinak řečeno *genius loci*. Uměleckému dílu, zejména pak literárnímu, v případě, že je reflexí konkrétního klimatu, místa důvěrně známého příjemci, hrozí nebezpečí zkultovění. V Opavě a na Opavsku jde po dlouhou dobu o kult Petra Bezruče (vl. jm. Vladimír Vašek; 15. 9. 1867 Opava – 17. 2. 1958 Olomouc), s nímž je spojeno jeho umělecké gesto – sbírka veršů *Slezské písně* či jeho slezské bardství. Dílo – kult se stává pomníkem, literárním artefaktem, neměnnou hmotnou věcí, řečeno slovy Jana Mukařovského. Bezručův odkaz je v 90. letech 20. století znovuoživován v diskusích týkajících se autorství *Slezských písní*, ale sledujeme i jeho aktualizaci ve folkově střižených písních (Jaromíra Nohavici, Ditty Pfefferové) nebo formou recesistní karikatury (v happeningu Aleše Koudely a Jiřího Siostrzonka „Úloha větru v díle Petra Bezruče“). Připomenout můžeme antologii k významnému výročí Petra Bezruče: *Jako v nebi, tak i na zemi / Petr Bezruč 1867–2017 / antologie k 150. výročí narození* (Opava, 2017). Ta ovšem je laděna do oslavného hávu, postmoderní ironii a kácení model abys pohledal (neřeší se zde ani autorství *Slezských písní*, když diskuse na to téma odezněla s úmrtím ostravského spisovatele a publicisty Jana Drozda, jenž ji znovu vyprovokoval). Nicméně je sympatické, že sborník zahrnuje jen novější práce a starší (à la Drahomír Šajtar nebo Jiří Urbanec) neobsahuje.[7]

Není u nás jistě málo měst a míst, která inspirují a koncentrují umělecké zájmy. Patří k nim i Opava a její okolí – Opavsko[8]? Zpětný pohled na literaturu od počátku 90. let minulého století do současnosti ukáže, že zde k jistému uměleckému pohybu došlo. Ptejme se, zdali byl tento pohyb výrazný, jaká byla jeho dynamika v dané periodě literárněhistorického vývoje a kým byl vytvářen.

Zdejší umělecké dění je širší veřejností vnímáno především díky kulturnímu festivalu Bezručova Opava, který má dlouholetou tradici a koná se obvykle v měsíci září. Posléze zásluhou multikulturního festivalu Další břehy, jenž bývá plánován každoročně na měsíc duben a v roce 2023 proběhl jeho dvacátý ročník. Nověji je organizován multižánrový festival studentů Slezské univerzity v Opavě s názvem Na cestě (v r. 2022 to byl 16. ročník),[9] jenž je zaměřen na divadlo a workshopy, ale v programu nechybí ani autorská čtení (vesměs je plánován na měsíc listopad). Kromě toho se konají autorská čtení se zajímavými hosty ze světa literatury v rámci programu klubů Obecního domu v Opavě nebo některých opavských jazzových a alternativních hudebních scén (například U Evžena, v opavských kinosálech či jinde), například Básnické hlasy nebo nověji Na posedu, organizátorem mnoha setkání byl básník Ondřej Hložek (dříve ve spolupráci s literárním vědcem a básníkem dr. Jakubem Chrobákem). Můžeme zmínit aktivity autorů kolem nakladatelství Perplex, kteří čtou poměrně často mimo region. Perplex také několik let organizoval v Opavě autorská čtení pod názvem Básnický maraton.[10] Literatuře se ve městě dařilo rovněž v období, kdy dramaturgem Obecního domu v Opavě byl básník, zpěvák a performer Jan Kunze.

Nejsou to však jediné aktivity na Opavsku zahrnující obsahující prezentaci literatury.

---

[7] Chrobák, Jakub. Jako v nebi, tak i na zemi. Slezský hold Petru Bezručovi prokazuje, že odkaz básníka je dosud živý, *Ostravan. cz*, 17. 10. 2017. [https://www.ostravan.cz/43478/jako-v-nebi-tak-i-na-zemi-slezsky-hold-petru-bezrucovi-prokazuje-ze-odkaz-basnika-je-dosud-zivy/; 8. 9. 2023].

[8] Opavsko chápeme tradičně ve smyslu politického okresu Opava.

[9] Festival Na cestě je pořádán již od roku 2007 a vznikl jako dobrovolná aktivita z iniciativy studentů oboru Kulturní dramaturgie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity Opava. Ti jsou také hlavními organizátory projektu, jehož realizace je ověřením jejich teoretických studijních poznatků v praxi.

[10] Ke vzniku nakladatelství a jeho snahám srov.: Pižlová, Johanka. Rozhovor s Danem Jedličkou z nakladatelství Perplex aneb Jsou i lepší způsoby ekonomické sebevraždy. *Nekultura.cz*, 15. 7. 2010. Dostupné z: [http://www.nekultura.cz/literatura-rozhovor/rozhovor-s-danem-jedlickou-z-nakladatelstvi-perplex-aneb-jsou-i-lepsi-zpusoby-ekonomicke-sebevrazdy.html; 16. 7. 2023].

Mladí autoři se setkávali při finále celostátní soutěže mladých prozaiků Hlavnice A. C. Nora, založené v 90. letech. Většina zúčastněných autorů byla mimoopavských, avšak neomezování se na region ze soutěže také činilo celorepublikově významnou akci. Soutěž probíhala v Hlavnici, tedy v obci, kde prožil dětství A. C. Nor (vlastním jménem Josef Kaván; 19. 9. 1903 Kylešovice /dnes součást Opavy/ – 29. 7. 1986 Praha)[11], a to v letech 1995–2014. Z této soutěže pravidelně vycházely repertoárové sborníky.

V Brance u Opavy se koná Branský literární festival, který každoročně sdružuje jak místní umělecké nadšence, tak i autory národního významu. (V r. 2022 proběhl 7. ročník festivalu.)

Zatímco v rámci Bezručovy Opavy donedávna měla pravidelné místo literárněvědná konference a program jednoho z ročníků Dalších břehů připomněl osobnost Bohumila Hrabala, v Opavě a v jejím okolí žilo a žije v současnosti několik autorů aktivně publikujících a veřejně prezentujících svou literární tvorbu, kteří dokázali přesáhnout rámec lokálního písemnictví. Pracovně je po roce 1990 dělíme do zhruba tří generací. Na starší, publikující často původně ineditní texty ve svobodných podmínkách demokratické společnosti, na střední generaci, která vstupuje svými debuty do literatury na konci 90. let minulého století a na prahu nového milénia, nakonec nejmladší, narozenou už v 90. letech, jejíž vstup do literatury připadá na první dekádu nového tisíciletí.

Nicméně je těžké odpověď na otázku, co tvoří v našem případě generační paradigma. Pojem literární generace je významově málo neurčený. Vesměs se při vymezování pojmu generace uplatňuje několik hledisek, například historické a chronologické, filozofické, pocitové, směrové, klíčovou úlohu tvoří, hraje otázka věku, shodných zkušeností, podobného sociálního postavení, analogického vlivu určitých filozofických a uměleckých proudů.[12] V rámci současné české národní literatury se setkáváme i s pokusy o vymezení nové literární generace prostřednictvím „dialogu“, tedy velmi vhodně z hlediska komunikačně-sémiotického aspektu, ale v regionální literatuře Opavska není generační paradigma završeno například společným názorem na celospolečenské a politické otázky nebo kontaktem s jinými oblastmi literatury i uměleckými disciplínami.[13]

Opavská literární scéna je spíše provázána neformálními sdruženími, například kolem nakladatelství Perplex, autory spojuje spíše pocit určité příslušnosti k Opavě či Opavsku, ale také dochází k určitým štěpením i uvnitř tvůrčích skupin na celkem malé kulturní scéně okresního města. Pro lepší poznání tvorby střední a mladší generace opavských autorů chybí také antologie poezie a prózy toho typu, jakou nedávno připravila ostravská literární skupina Harakiri Czurakami.[14]

Kulturní atmosféra Opavy jako historického centra českého Slezska s mnoha kulturními a význam pouhého okresního města přesahujícími kulturními a vzdělávacími institucemi, stejně jako příroda a památky jejího okolí, by mohly vytvářet příznivou platformu a podněty pro rozvoj literární tvorby. Patrné je to ve srovnání s nedalekou Ostravou jako postindustriálním monstrem a sociální skladbou jejích obyvatel. Nezanedbatelnou úlohu při

[11] K Opavsku se A. C. Nor vrací rovněž ve vzpomínkách *Život nebyl sen*, 1. a 2. díl. Vladimír Novotný (ed.). Brno: Atlantis, 1994.

[12] Srov. Poslední, Petr. *Měřítka souvislostí*, op. cit., s. 147–148.

[13] Škrob, Jan. Nejmladší básnická generace v poezii dialogu. *Czech.lit.cz*, 25. 1. 2021. Dostupné z: [https://www.czechlit.cz/cz/feature/nejmladsi-basnicka-generace-v-poezii-dialogu/; 22. 7. 2023]. Jan Škrob neopomenul s Opavou spojovanou básnířku Alžbětu Luňáčkovou, jejíž tvorba nemá v úvodu článku vytčené rysy, ale „zároveň je dobrá a má smysl ji číst“ (tamtéž).

[14] Ve sborníku publikuje téměř třicet autorů v rozmezí 21 až 37 let, přičemž polovina z nich se pohybuje v okolí Ostravy; Praha, Brno a Olomouc mají průměrně po pěti zástupcích. Poetiky jednotlivých autorů jsou velmi různorodé. Srov. Touš, Radek. Ostravští Harakiri Czurakami vydávají sborník děl nejmladší literární generace, *Ostravan.cz*, 2. 5. 2019. Dostupné z: [https://www.ostravan.cz/55845/ostravsti-harakiri-czurakami-vydavaji-sbornik-del-nejmladsi-literarni-generace/; 2. 9. 2023].

rozvoji zdejší vzdělanosti zjevně sehrává Slezská univerzita, na jejíchž humanitních oborech se čas od času vyskytnou talentované literární osobnosti,[15] ale po absolutoriu řada z nich odchází za prací mimo tento region nebo se vrací do místa svého bydliště.

Přesto náš průřez literaturou posledních třiatřiceti let začneme autory starší generace, jejichž dílo určitým významným způsobem, ať už z literárních nebo i mimoliterárních důvodů, přesáhlo do vývoje literatury po roce 1989.

1. Křesťansko-humanisticky orientovaná literární tvorba

Komunistické ideologii protikladnou katolickou tradici literární tvorby na Opavsku nejúčinněji reprezentoval Mons. **Josef Veselý** (26. 7. 1929 Zlámanka u Kroměříže – 5. 2. 2010 Ostrava). Absolvoval arcibiskupské gymnázium v Kroměříži. Studium na tomto ústavu a později na teologické fakultě v Olomouci mu umožnilo první setkání s osobnostmi, jejichž dílo mělo rozhodující vliv na jeho pozdější básnickou tvorbu: s Albertem Vyskočilem, Janem Dokulilem (v šedesátých letech 20. století spoluvězněm), Janem Čepem, Jakubem Demlem. Teologická studia přerušilo zrušení fakulty v Olomouci v r. 1950 a nástup do PTP. Po propuštění z vojenské služby pracoval od r. 1963 jako stavební dělník, zaměstnanec vinných sklepů a galerista. Od 30. 1. 1961 do 3. 9. 1965 byl ve věznění. Po propuštění a dočasném uvolnění poměrů dostudoval teologii a po vysvěcení na kněze v r. 1970 působil v pastoraci. Dne 5. 2. 1991 byl jmenován čestným papežským prelátem. Poté se stal děkanem děkanátu Opava. Ve své pastorační činnosti se Mons. Veselý soustřeďoval zejména na rodiny, děti a nemocné. V roce 2005 odešel na odpočinek. Během svého života získal mnoho různých ocenění. V roce 2001 obdržel za svůj dlouholetý duchovní a kulturní přínos Opavě Cenu Petra Bezruče. V roce 2005 mu pak Česká biskupská konference udělila cenu za duchovní literární činnost. Dne 28. 10. 2009 byl Josefu Veselému propůjčen Řád T. G. Masaryka III. třídy. Jelikož ze zdravotních důvodů nemohl vyznamenání převzít v Praze, předal mu je prezident Václav Klaus na ostravské radnici 1. 2. 2010.

Josef Veselý začal publikovat svou poezii formou drobných soukromých tisků, jako byly *Po cestách proroků* (Ostrava, 1992), *Boží přátelé* (Svitavy, 1993), *Světlo kříže* (Opava, 1997), novoročenek, několikastránkových bibliofilií a příležitostných tisků. Z básnických nekrologů vydal soubor *In memoriam* (Olomouc, 1993), z novoročenek a vánočních pozdravů 1993 sbírku *P. F.* V r. 1992 vyšly básnické sbírky *Kamínky do mozaiky* (Praha, Řád) a *Znamení* (Brno, ed. Salvator). Igor Fic vybral a uspořádal obsáhlý výbor *Civilizace lásky* (Kroměříž, 1996) z básní Josefa Veselého vzniklých v letech 1957–1993 a doprovodil jej stručnou studií o básníkově díle. Dalším obsažným výborem z poezie Mons. Veselého je *Ve znamení slunce* (Kostelní Vydří, 1999), jenž zahrnuje kromě básní také nekrology přátel a osobitá básnická pozdravení. Tento průřez celoživotní autorovou tvorbou ukazuje, jak tvorba Mons. Veselého osobitě rozvíjí nejlepší tradice české spirituální poezie.[16] Dílo Josefa Veselého ovlivnil mariánský kult v poezii i vztah k rodné krajině. Oba tyto vlivy se vzájemně prostupují. V základech tohoto díla je křesťanská víra a naděje, z nichž tryská františkánsky čistá a nepřemožitelná radost zářící ze všedních věcí, z přátelství, lásky a jiných darů Božích, nezhasínající však ani nad hroby přátel, ani na nemocničním lůžku nebo za zdmi komunistického žaláře.

[15] Mezi absolventy opavské bohemistiky patří například Jiří J. K. Nebeský, jemuž renomované brněnské nakladatelství Host vydalo v r. 2000 sbírku básní *Džus. Fáze hypostáze*, která byla dobře přijata literární kritikou.

[16] Všechna díla Josefa Veselého zde neuvádíme, odkazujeme se na českou národní bibliografii.

Tvář

Z tvých očí duše tvá se dívá
i v ponížení síla podmanivá
zjevuje Veronice vnitřní tvář
tvář zrcadlící lidské pády
odpouštějící i největší zrady
tvář kterou zbičovala nenávist
a přece každý v ní si může číst
že Boží láska k nám se neunaví
a provází nás denně bez únavy
dotekem milostným
na cestě křížové

Posmrtně vyšla kniha básnických textů (často s postní a velikonoční tematikou), úvah a poznámek Mons. Josefa Veselého a fotografií absolventa Institutu tvůrčí fotografie SU v Opavě Imricha Vebera *Víme o sobě* (Opava, 2011). Jako název sbírky byla zvolena věta, kterou Mons. Veselý rád používal při loučení se svými přáteli.

Dalším autorem katolické orientace působícím na Opavsku byl **Jindřich Jenáček** (22. 12. 1917 Dědice – 10. 8. 2007 Mladecko). V r. 1936 maturoval na arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži. Po studiu teologie a ordinariátu v r. 1941 v Olomouci působil jako duchovní pastýř na několika místech Valašska a střední Moravy (Zlín, Otrokovice, Kojetín, Dřevohostice), 28. 10. 1949 byl zatčen StB a r. 1949 odsouzen na dvacet pět let vězení. Byl vězněn na Borech, v Leopoldově, Jáchymově a Mírově. V r. 1960 se dočkal amnestie (ve skutečnosti dostal podmínku na deset let), v letech 1960–1985 pracoval jako pomocný dělník (cihlář, kopáč, armovač, „černý mistr“, ekonom, skladník, noční hlídač apod.). Poté, co mu byla v r. 1985 znovu povolena pastorační služba, nastoupil u sester františkánek v Charitním domě v Mladecku u Opavy. V opavském klášteře Milosrdných sester III. řádu svatého Františka zemřel v požehnaném věku nedožitých devadesáti let. Příběh pátera Jenáčka zpracovala Helena Havlíčková v knize *Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948 – 1989* (2. vyd. Olomouc, 2008), který byl také odvysílán na radiu Proglas.

Většina Jenáčkových básní byla propašována z vězení jako mikroknížečky na cigaretových papírcích (200 stránek) nebo se zachovala v paměti spoluvězňů (například *Sonety Josefovi* si zapamatoval P. Staňa Ledabyl). Sbírku poezie *Magnalia Dei I. Za mrakem světlo* (Jáchymov, tábor I., 1953–1956) vydalo nakladatelství Cor Jesu v Českém Těšíně v r. 1996. Kromě této sbírky vydalo nakladatelství Cor Jesu souborně verše *Magnalia Dei II Světlo a radost, Magnalia Dei III Nic než světlo* (Mírov 1956–1960). Překládal z němčiny a francouzštiny. Chystal k vydání další sbírku (Magnalia Dei IV.) a také otištění svých překladů Edith Stein, Stabat Mater aj., ale již to během svého života nestihl.

Poezie P. Jindřicha Jenáčka je srovnatelná s moderní českou kněžskou poezií, o níž se dnes málo hovoří a ještě méně ví. Kromě Josefa Veselého ji tvořili například P. František Daniel Merth, arcibiskup Jan Anastáz Opasek, P. Karel Dachovský nebo P. Jiří Vícha.[17]

[17] Rychta, Matouš. *Duchovní podněty ve vězeňské poezii Jindřicha Jenáčka*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. (Diplomová práce.)

Smích, svědomí a pes

A nemám svého nic
co bych ti dal
leda snad pláč
co objímá svůj hřích
zatímco na ramenou tich
vynášen mrtvý mnich
a tenoulinký smích
je pozůstalý jediný
co za ním jde
přes zamořené dědiny
a s ním už jenom pes
kvílící táhle do nebes
svůj skoro lidský žal.

Filozof, kulturní historik, literární kritik, teolog – laik, publicista, překladatel **Vladimír Neuwirth** se narodil 12. 8. 1921 v Komárově u Opavy, kde prožil dětství. V roce 1932 započal studium na reálném gymnáziu v Opavě. Mnichovské události v září 1938 jej přiměly k přechodu na uprchlické gymnázium v Ostravě – Přívoze, kde v roce 1940 ukončil středoškolské studium maturitní zkouškou. Uzavření českých vysokých škol zkomplikovalo jeho další studia, byl však přijat na studium němčiny, německé literatury, filozofie a teologie na Ústav moderních řečí v Praze. Jako téma závěrečné diplomové práce si zvolil osobnost romantického básníka a myslitele ze Slezska Josepha von Eichendorfa. Na Neuwirthův další vývoj měla vliv i aktivní účast na Akademických týdnech pořádaných Metodějem Habáněm. V r. 1947 se V. Neuwirth zúčastnil světového kongresu Křesťanské studující mládeže JEC v Paříži. V r. 1951 dokončil studium teologie, avšak nenechal se vysvětit na kněze.

Po návštěvě Francie založil Společenství (z franc. La communité), sekulární spolek, jehož členem mohl být kdokoliv z laické křesťanské veřejnosti. V r. 1960 bylo Společenství, fungující už jen ilegálně, odhaleno a jeho hlavní organizátor v lednu 1961 zatčen a krátce nato odsouzen za velezradu na 14 let odnětí svobody. Během vězeňského pobytu ve Valdicích se setkává s významnými osobnostmi z oblasti duchovního, politického i kulturního života. Amnestován byl v době Pražského jara v r. 1968. V té době obhajuje doktorát v oboru filozofie kultury „Idea domova v díle Boženy Němcové“. V červenci 1968 se účastní vysokoškolských týdnů v Salzburku a Kremsmünstenu. Okupace vlasti ho přiměje k prodloužení studijního pobytu v cizině. Krátce vypomáhá ve Slavistickém ústavu ve Vídni, později je zaměstnán jako vědecký pracovník v Institutu pro výzkum střední Evropy v Lovani. V r. 1971 se stěhuje do Frankfurtu nad Mohanem.

V exilu V. Neuwirth organizuje šest Akademických týdnů na různých místech v Německu a navazuje hlubší spolupráci s opatem Anastázem Opaskem a podílí se na vzniku sdružení a pozdější edice Opus Bonum. V r. 1985 zakládá ve Frankfurtu n. M. knihovnu Bibliotheca Cyrilo-Methodianna, jejímž smyslem je pomoc lidem se zájmem o českou historii a kulturu ve středoevropském kontextu. V exilových časopisech publikuje řadu esejí a studií, věnuje se také překladatelské činnosti z francouzštiny a němčiny. V. Neuwirth vydává v r. 1976 *Apokalyptický deník* (Frankfurt n. M. – Řím, 1998), jenž představuje pozoruhodnou mozaiku literárněhistorických zastavení nad knihami českých a zahraničních autorů a zároveň je reflexí duchovního a ideového světa autora z let 1969-1975. Krátce před jeho smrtí byla publikace vydána i u nás (Praha, Triáda). Ve strojopise zůstalo pokračování deníku až do r. 1989 (s pracovním názvem „Ze zápisníku emigranta“).

V r. 1992 se V. Neuwirth vrátil do rodného Slezska a knihovnu BCM přenáší na faru

v Opavě – Jaktaři, po jeho smrti se stala součástí fondu knihovny SU v Opavě. S jeho příspěvky kulturně- a literáněhistorického charakteru jsme se mohli setkat v několika literárně a duchovně orientovaných českých periodikách (Akord, Souvislosti, Světlo aj.). Účastnil se aktivně kulturního a vědeckého života, kupříkladu na slavnostním zasedání Ústavu bohemistiky FPF Slezské univerzity v Opavě v květnu 1993, věnovaném 25. výročí úmrtí prof. Josefa Vašici, hovořil o svých osobních kontaktech s tímto rodákem ze slezské Štítiny, jinak významným badatelem v oblasti barokní a starší české literatury. K Vašicovi se Neuwirth hlásil jako k jednomu ze svých duchovních otců a právě ke 110. výročí jeho narození uspořádal monografický sborník *Profesor Josef Vašica – jeho život, vztahy k rodině a k rodnému kraji* (Olomouc, 1994). Ve svých statích publikovaných časopisecky v exilu nebo ve vlasti se zabýval osobnostmi jako byli Vladimír Holan, Albert Vyskočil, František Doucha, Adam Kravařský ze Šlevic, Pavel Křižkovský, M. Habáň, P. Antonín Šuránek, František Václav Mareš, Jan Ryba, Hans Urs von Balthazar, Reinhold Schneider aj.

V. Neuwirth zemřel v opavské nemocnici v pátek dne 22. května 1998, pochován byl do rodinného hrobu 30. 5. 1998.[18]

Osobnost **Josefa Vašici** (30. 8. 1884 Štítina ve Slezsku – 11. 4. 1968 Praha), byla znovu v 90. letech připomenuta jednak brožurou V. Neuwirtha *Profesor Josef Vašica – jeho život, vztahy k rodině a k rodnému kraji* (1994, Opava – Olomouc), jež odhaluje, jak jsme uvedli, Vašicovy vztahy k rodnému Opavsku,[19] jednak souborem Vašicových studií *Josef Vašica: Eseje a studie ze starší české literatury* (Opava – Ostrava, 2001), kterou připravil Libor Pavera a monografií *Josef Vašica. Pokus o portrét* (Opava, 2001) od téhož autora. Tam je i další literatura k Vašicově osobnosti a díle.

Josef Vašica byl profesorem staroslověnského překladu Písma sv. a slovanské liturgie. Narodil se v rodině kolářského mistra. V dětství na něho silně zapůsobili kulturně a politicky činný kněz Antonín Gruda (1844–1903) a farář a lidová kazatel Jan Böhm (1824–1909). Vystudoval matiční gymnázium v Opavě, kde ho ovlivnil historik, filolog a osvětový činitel Vincenc Prasek (1843–1912), který nejen rozpoznal chlapcovo nadání, ale směroval také jeho další tvůrčí i životní cestu. Po gymnaziálních studiích se Vašica pod vlivem strýce kněze Eustacha Glabazni rozhodl pro kněžskou dráhu. Začal studovat v Olomouci na bohosloví. I zde měl štěstí na své učitele, mezi nimi si vážil především Aloise Musila (1867–1944), profesora Starého zákona, známého cestovatele, archeologa a arabisty. Seznámil se také s překladatelem a vydavatelem Josefem Florianem (1873–1942). Po skončení fakulty v roce 1906 začal jako prefekt působit na kroměřížském arcibiskupském gymnáziu. Zde Vašicovi představení záhy zjistili nejen jeho pedagogické nadání, ale rovněž schopnost pracovat vědecky. V roce 1907 začíná studovat na vídeňské univerzitě, kde se setkal s předními filology-slavisty, kteří do budoucna určili jeho vědecké zájmy.

Josef Vašica se zaměřil na studium jazyků (staroslověnština, čeština, ruština, srbochorvatština, latina a řečtiny) a mezi jeho učitele patřili Vatroslav Jagić (1838–1923), Milan Rešetar (1860–1942), Václav Vondrák (1859–1925), Konstantin Jireček (1854–1918) a další uznávaní slavisté. Vídeňská filologická studia završil obhajobou disertační práce *Das Olmützer Evangelistar in seiner Sprache und Entstehung* („Olomoucký evangelistář, jeho jazyk a původ“). Po návratu do Kroměříže působil opět jako prefekt a profesor na gymnáziu. Za svého působení v Kroměříži se Vašica dostal do okruhu spolupracovníků moravského metropolity Antonína Cyrila Stojana (1851–1923) a byl jím vtažen do velehradských unionistických snah. V roce 1919 se habilitoval a přešel na katedru staroslověnského jazyka a literatury olomoucké bohoslovecké fakulty, kde působil nejprve jako mimořádný (14. 9. 1921) a později řádný (30. 6. 1928) profesor do roku 1937, kdy odešel přednášet na bohosloví

[18] Martinek, Libor. Odešel Vladimír Neuwirth, *Dokořán*, 1998, č. 7, s. 62–63.
[19] Martinek, Libor. Josef Vašica v paměti příbuzných a přátel, *Naše Opavsko*, 1995, č. 32, s. 5.

do Prahy. V roce 1950 nepřešel na nově organizovanou bohosloveckou fakultu v Praze, ale rozhodl se pro soukromou vědeckou práci. Odborně se zabýval staroslověnským jazykem a literaturou, vývojem staročeského překladu biblického textu, vybranými staročeskými památkami, barokními literárními texty, slovanskými jazyky a literaturami (zejména ruskou literaturou), sám se uplatnil také jako překladatel, editor a organizátor.

Rodák ze Štítiny zkoumal také nářečí ve Slezsku, vydával v nových edicích a rovněž interpretoval barokní postily tzv. slezských kazatelů (B. H. J. Bilovský, T. X. Laštovka, D. Nitsch aj.). Přispíval do desítek periodik (Hlídka, Rozmach, Archa, Akord, Řád, Slavia, Slezský sborník aj.). Vedle edic a studí vydal dvě rozsáhlé syntetické práce: *České literární baroko* (Praha, 1938, znovu 1995) a *Literární památky epochy velkomoravské* (Praha, 1966, znovu 1996). Byl člověkem, který platil a dosud platí za ideál harmonického spojení ryzí vědy a opravdového kněžství.

Ve Skřípově u Opavy se 12. 6. 1923 narodil **Jiří Vícha**. V letech 1934–1939 studoval na arcibiskupském gymnáziu v Praze – Bubenči. Básně začal psát ve studentských letech, po vstupu do kapucínského kláštera v Praze na Hradčanech v r. 1940 psát přestal. V r. 1941 byl přeložen do Olomouce na teologickou fakultu, následně do Opočna (v r. 1941), kde studoval teologii. Řeholní slib vykonal v květnu 1945. Po válce nastoupil na pražské bubenečské gymnázium, složil maturitní zkoušku a vrátil se na olomouckou teologickou fakultu. V červnu 1948 byl v katedrále sv. Víta v Praze ordinován na kněze. V r. 1950 začala likvidace řeholních řádů státní mocí, v dubnu 1950 byl obsazen Hradčanský klášter a řeholníci byli deportováni, P. Jan Evangelista [řádové jméno] Vícha do Broumova. V září 1950 nastupuje k PTP v Komárně na Slovensku, propuštěn byl ze zdravotních důvodů v květnu 1953. Léčil se v Ostravě na Fifejdách, po propuštění z nemocnice nastoupil na místo účetního v Komunálním podniku kominickém, od r. 1955 vykonával práci účetního v nemocnici vítkovických železáren do svého zatčení v r. 1961. Po propuštění složil v roce 1971 maturitu na Vyšší hospodářské škole v Olomouci.

Organizoval tajné řádové studium, zakládal kroužky a společenství, jeho činnost však byla sledována StB. Odsouzen byl na čtrnáct let, trest si odpykával ve Valdicích. Setkal se tam i s básníky (P. Janem Dokulilem, Josefem Kostohryzem, P. Josefem Veselým aj.), kteří Víchu povzbuzovali k básnické tvorbě. Ve vězení vznikla většina z básní, jež memoroval a po návratu v září 1967 zrekonstruoval. Po revoluci pak jeho verše vyšly ve výboru *Krajina milost* (1. vyd. Olomouc 1991; 2. vyd. Kostelní Vydří 1994). Od října 1967 do ledna 1968 pracoval jako účetní na vysokoškolských kolejích Vysoké školy báňské v Ostravě, od února 1968 do února 1969 byl znovu zaměstnán ve vítkovické nemocnici. V červenci 1969 se vrátil do duchovní správy a byl jmenován kaplanem ve Fulneku, v r. 1984 byl jmenován farářem fulnecké farnosti. V r. 1976 byl jmenován do funkce provinciála řádu menších bratří kapucínů.

Zásluhou Vladimíra Justla zazněla Víchova poezie v pražské Viole v únoru 1971, jeho básně byly zařazovány do samizdatových tisků a časopisů, například vyšly v olomoucké samizdatové edici Texty přátel, v pražském samizdatovém časopise Vokno, ve sborníku *Enato* (Olomouc, 1987), který redigoval Rostislav Valušek. Po r. 1990 se objevila ukázka z Víchovy tvorby v antologii české spirituální lyriky *Krajiny milosti* (Kostelní Vydří, 1994), jeho verše byly odvysílány v rozhlase, nalézáme je na stránkách několika časopisů. Ve Viole se v květnu 1993 uskutečnil poetický večer „Krajiny milosti“, nazvaný podle Víchovy knihy. Ve velehradském nakladatelství Refugium vyšel v r. 1997 výbor z Víchových básní *Krajina milost* s doprovodem fotografií Tomáše Vážana. Páter Vícha absolvoval četná literární setkání v Praze, Brně, Olomouci, Opavě a ve Fulneku. V r. 1997 se zhoršuje Víchův zdravotní stav, 28. 9. 1997 umírá na faře ve Fulneku.[20]

[20] Janšta, Petr. *Vězeňská poezie kněží Jindřicha Jenáčka a Jiřího Víchy*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2004, s. 64–74. (Diplomová práce.)

Eduard Zacha v doslovu k výboru *Krajina milost* o Víchově poezii napsal: „Jeho poesie se podobá plachému ptáčeti, které je štvané ze svého hnízda pádnými ranami do hřebů, štěkotem lovecké smečky, klením ženců... Poodlétá do tiché krajiny a v ní ozvěnou můžeme zaslechnout tep zraňovaného srdce, padání rosy z polních květů a šum andělských křídel. Neomylně pak pocítíme básníkem objímané Slovo, které otevírá mříže a odvaluje kameny.“[21] Tichu odevzdává básník a kněz Slovo, jako v básni *Tiší*, v tichu řeší i otázky poměru mezi kněžstvím a básnictvím:

Jen strom je tichý
a beránek
a Slovo

Jsou stromy proto,
že jsou ohně?

Beránci proto,
že jsou vrazi?

Jsou slova proto,
že jsou němí?

Jsou verše
psané pro mlčení?

Do proudu spirituální – nebo šíře – křesťansko-humanisticky orientované literární tvorby ještě patří opavská básnířka **Dagmar Bezdíčková** (27. 11. 1928 České Budějovice-Čtyři Dvory – 5. 12. 1995 Opava). Dětství strávila ve Francii, po válce se rodina vrátila do Československa. Teprve v pokročilém věku vydala sbírku básní *Kytička* (Opava, 1990). Sbírka vyšla samizdatem v několika rozmnožených výtiscích v r. 1988, v r. 1990 ji vydalo Vydavatelství a nakladatelství Lístková edice M. M. v Opavě vlastním nákladem autorky. Autorka do svých lyrických básní zahrnula poučení z kvítek oslavujících Stvořitele a spojila je s chválou Spasitelova Srdce. Oslava různých druhů květin v básních poněkud připomene sbírku Jakuba Demla *Moji přátelé*.

Bezdíčková svou sbírku připsala studentům, kteří 17. listopadu 1989 „hrdinně pozvedli své hlavy a s květinami v útlých rukou bojovali za svou i za naši národní svobodu proti ozbrojené síle. Jejich krev zkrápěla pražskou dlažbu. Nechť tato jejich nevinně prolitá krev je odkazem příštím generacím a také varováním. V neposlední řadě patří také všem lidem našeho národa, kteří studenty v jejich úsilí podporovali a také těm, kteří v nesvobodných letech minulých šťastně a čestně obstáli.“ (Z dedikace ke sbírce.)

Fialka

Prostým kvítkem lid tě nazývá a
prvou kytičku jarní váže,
kytičku milou a vonnou.
Kéž i já jsem tak skromným a
přec vonným kvítkem v zahradě Boží –
k oslavě Božského srdce!

[21] Zacha, Eduard. Doslov. In: Jiří Vícha, *Krajina milost.* Velehrad: Refugium, 1997.